

ANDRZEJ POLAKORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3665-0115>

Uniwersytet Śląski w Katowicach

DOKTRYNA WOJENNA ZWIĄZKU RADZIECKIEGO LAT 30. W *LODOŁAMACZU* WIKTORA SUWOROWA

SOVIET UNION'S WAR DOCTRINE OF THE 1930s IN VIKTOR SUVOROV'S *ICEBREAKER*

The article aims to analyse Viktor Suvorov's book *Icebreaker*, one of the most popular alternative interpretations of World War II, concerning the military doctrine of the Soviet Union in the 1930s, as it presents. It compares the controversial theses advanced by the Russian writer with the views of historians. As the analysis demonstrates, Suvorov's arguments are partially supported by scholars such as Jacek Solarz, Bogdan Musiał, Vladimir Beshanov, and Norman Davies. On the other hand, they are challenged by other historians, including Alexei Isaev. Although it is currently impossible to verify the theses put forward by the author of *Icebreaker*, they shed new light on one of the pivotal events of World War II — the attack by Nazi Germany on Stalin's state.

Keywords: Viktor Suvorov, Operation Barbarossa, alternative history, Soviet Union, Stalin

Po rozpadzie Związku Radzieckiego dużą popularność zyskały w Rosji publikacje poświęcone planom wojennym ZSRR przed II wojną światową. Do pionierów alternatywnej wersji konfliktu Sowietów z hitlerowskimi Niemcami należy Wiktor Suworow (właśc. Władimir Riezun, ur. 20 kwietnia 1947 roku), który swoją przygodę z wojskiem rozpoczął w wieku osiemnastu lat. Najpierw uczęszczał do szkół wojskowych w Woroneżu i Kalininie (obecnie Twer), a następnie w Kijowie. Służbę wojskową Suworow pełnił w oddziałach wywiadowczych, po czym wstąpił do akademii wojskowo-dyplomatycznej. Trzy lata później został rezydentem GRU¹

¹ Главное разведывательное управление (Główny Zarząd Wywiadowczy) — instytucja wywiadu wojskowego najpierw w Rosji Radzieckiej, następnie w Związku Radzieckim, a po roku 1991 w Federacji Rosyjskiej.

w Genewie. W czerwcu 1978 roku zbiegł do Wielkiej Brytanii i został skazany zaocznie na karę śmierci².

W swojej twórczości literackiej autor *Lodołamacza* (*Ледокол*, 1968–1981) wykorzystuje wiedzę zdobytą podczas służby w Armii Radzieckiej i w GRU. Interesuje go polityka radziecka oraz sprawy związane z wojskiem i sposobami prowadzenia działań wojennych. Zagadnienia te, w szczególności plany Stalina przed II wojną światową i w jej trakcie, znalazły odzwierciedlenie m.in. w utworze *Dzień „M”* (*День „М”*, 1995), gdzie analizie poddane są możliwości podboju Europy przez Sowietów, chcących wywołać rewolucję na Zachodzie. Sporo miejsca Suworow poświęca planom strategicznym, dochodząc do wniosku, że Hitler uprzedził atak Armii Czerwonej zaledwie o jeden dzień³. Rewelacje ujawnione w *Lodołamaczu* i w *Dniu „M”* powracają w dziełach dokumentalnych: *Ostatnia republika* (*Последняя республика*, 1995) i *Святое дело* (2008, Święta sprawa). Dziewiętnaście lat po ukazaniu się *Lodołamacza* Suworow opublikował *Kłeskę* (*Разгром*, 2010) – kolejny utwór omawiający ekspansjonistyczne plany Stalina w Europie⁴.

Wielu historyków (m.in. Aleksiej Isajew) zarzuca Suworowowi brak dostatecznej wiedzy na temat radzieckich planów wojennych. W ich przekonaniu *Lodołamacz* stanowi jedną z popularnych po rozpadzie radzieckiego imperium historii kontrfaktycznych⁵. Przebieg kariery pisarza, a szczególnie praca w GRU, dowodzi jednak, że mógł mieć on dostęp do tajnych dokumentów. W *Lodołamaczu* pisarz przedstawił alternatywną historię wielkiej wojny ojczyźnianej, sprzeczną z wersją rozpowszechnianą przez historiografię radziecką, w której ZSRR był całkowicie nieprzygotowany na atak hitlerowskich Niemiec (został podstępnie zaatakowany i od początku prowadził wojnę obronną⁶). W opinii Suworowa klęski ponoszone w pierwszych miesiącach walk nie wynikały z niedostatecznej liczby żołnierzy, słabości wojsk pancernych czy też braków w lotnictwie, lecz z ukierunkowania Armii

² Wszystkie informacje na temat Suworowa pochodzą ze strony: Виктор Суворов. Биография, <https://web.archive.org/web/20111223000920/http://suorovrezun.com/biography.html> (12.02.2026).

³ М. Солонин, 23 июня: День М, https://www.solonin.org/book_23-iyunya-den-m (23.04.2026).

⁴ Виктор Суворов. Биография...

⁵ А. Исаев, Антисуворов. Десять мифов Второй мировой, https://loveread.ec/read_book.php?id=34537&p=1 (28.04.2026).

⁶ А. Czubiński, *Historia powszechna XX wieku*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2003, s. 359.

Czerwonej na działania ofensywne wymierzone w Niemcy i państwa zachodnie. Zdaniem pisarza II wojna światowa rozpoczęła się wraz z podpisaniem przez Mołotowa i Ribbentropa paktu o nieagresji, który zlikwidował strefę buforową pomiędzy Trzecią Rzeszą i ZSRR. Jej likwidacja skutkowałą planami dalszej agresji i wybuchem konfliktu światowego. O jego wywołanie Stalin oskarżał te państwa, które w danym momencie wydawały się zagrażać interesom radzieckim:

18 сентября 1939 года советское правительство в официальной ноте объявило, что виновником войны является Польша. 30 ноября 1939 года Сталин [...] назвал еще „виновников”: „Англия и Франция напали на Германию, взяв на себя ответственность за нынешнюю войну”. 5 мая 1941 [...] Сталин назвал еще одного виновника — Германию. После окончания войны круг „виновников” расширился. Сталин заявил, что Вторую мировую войну начали все капиталистические страны мира⁷.

Za podejmowane działania Sowietów obwiniali wrogi im państwa europejskie. Wkroczenie Armii Czerwonej na terytorium Polski tłumaczyli polityką Rzeczypospolitej, która prześladowała białoruski proletariąt. Na analogicznej zasadzie, po najeździe na Francję, Hitler o wywołanie konfliktu oskarżył Francuzów i Anglików. Wybuchem wielkiej wojny ojczyźnianej Stalin obarczył z kolei Niemcy. Ponieważ niemiecki przywódca wielokrotnie wspominał o niezbędnej dla Niemców „przestrzeni życiowej” na Wschodzie, to, twierdzi Suworow, powinien on wiedzieć, że „przestrzeń” ta nie ograniczy się do ziem polskich i z czasem zostanie zaatakowane terytorium radzieckie⁸.

Chociaż wojna pomiędzy ZSRR i Niemcami była nieunikniona, to doktryna wojenna Stalina zakładała wyłącznie działania ofensywne. Zdaniem Suworowa zamiary Niemców mógł przewidzieć zarówno Stalin, jak i dowództwo Armii Czerwonej, zwłaszcza po zaatakowaniu przez Trzecią Rzeszę Francji i Wielkiej Brytanii. W tej sytuacji należało przygotować skuteczną obronę. Większą wyobraźnię wykazał się Lew Trocki, który już w czerwcu 1939 roku: „dał [...] dowód swej niezwykłej przenikliwości. Zapowiedział, że jesienią 1939 Polska będzie

⁷ В. Суворов, *Ледокол. Кто начал Вторую мировую войну?* Новое время, Москва 1993, s. 4–5. Wszystkie cytaty z tej powieści pochodzą z wydania: В. Суворов, *Ледокол. Кто начал...* i będą opatrywane numerem strony podanym w nawiasie.

⁸ Doktryna geopolityczna Hitlera zakładała, że potrzebna Niemcom przestrzeń życiowa znajduje się na Białorusi, Ukrainie i w Rosji. Zob.: A. Czubiński, *Historia powszechna XX wieku...*, s. 352.

okupowana przez Niemcy, a jesienią 1941 Hitler zaatakuje Związek Sowiecki⁹. Mimo to Stalin nie przygotował ani jednej linii obrony, narażając setki tysięcy żołnierzy na śmiertelne niebezpieczeństwo. Suworow dziwi się też, że Armia Czerwona nie zdołała zatrzymać wojsk niemieckich na żadnym odcinku frontu. Zgodnie z sugestią wyrażoną w *Lodolamaczu* winę za to ponosi opracowana w latach 30. XX wieku doktryna wojenna, w której ani razu nie pojawiło się słowo „obrona”.

Mówiąc o doktrynie wojennej ZSRR lat 30., należy wyjaśnić znaczenie tego pojęcia. Nie wystarczy stworzyć nowy program, nową teorię i zawarte w niej tezy nazwać „doktryną”¹⁰. Znaczący zagadnienia wyróżniają kilka rodzajów doktryn, m.in. filozoficzną, polityczną czy religijną. Ponadto doktryna wojenna mylona jest często z doktryną militarną, ich zakres znaczeniowy dotyczy bowiem armii. Według Jacka Solarza doktryna militarna oznacza zespół poglądów dotyczących metod przygotowania obrony państwa w sytuacji zagrożenia zewnętrznego, a także prowadzenia działań wojennych przy zastosowaniu metod i środków będących w dyspozycji państwa lub koalicji państw¹¹. Doktrynę militarną najczęściej opracowuje dowództwo wojskowe bez udziału czynników politycznych. Z kolei doktrynę wojenną przygotowują najwyższe władze państwowe, po czym zatwierdza ją parlament, premier lub prezydent¹².

W latach 30. ubiegłego wieku istniało kilka systemów totalitarnych, przede wszystkim faszystowskie Włochy, nazistowskie Niemcy i Związek Radziecki. Jak zauważa Marian Pietrzykowski, każdy system totalitarny uwzględnia w swojej ideologii politykę ekspansjonizmu. Faszystowskie Włochy podbiły terytoria w Afryce Północnej, a Hitler zamierzał rozszerzyć strefę wpływów niemieckich w Europie Środkowo-Wschodniej; na analogicznej zasadzie ZSRR chciał prze-

⁹ W. Suworow, *Lodolamacz*, przeł. A. Mietkowski, P. Halbersztat, Editions Spotkania, Warszawa 1992, s. 25. Wyjątkowo cytuję przytaczam w języku polskim, gdyż w wydaniu rosyjskim informacja ta nie występuje.

¹⁰ J. Solarz, *Doktryny militarne XX wieku*, Avalon, Warszawa 2009, s. 13.

¹¹ Tamże.

¹² Tamże, s. 14. W połowie lat 60. XX wieku podobną definicję doktryny militarnej przedstawił polski historyk Julian Lider, który pod pojęciem tym rozumiał przyjęty przez polityczne kierownictwo państwa i dowództwo wojskowe zespół idei i poglądów określających koncepcję wojny, do której szykuje się państwo i jego siły zbrojne. Zob.: J. Lider, *Wojny i doktryny militarne XX wieku*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1966, s. 57.

sunąć swoje granice na zachód. Każdy system totalitarny potrzebuje wroga, nieustannego zagrożenia¹³.

Od samego początku istnienia państwa radzieckiego jego celem był podbój Europy i wywołanie rewolucji światowej. Służyć temu miała silna i sprawna armia. Dlatego też zaraz po zakończeniu I wojny światowej władze radzieckie przystąpiły do formowania Armii Czerwonej. W roku 1920 Lenin wraz z dowództwem armii doszli do wniosku, że przyszedł czas na eksport rewolucji. Jak wiadomo, wojska Sowietów dotarły tylko na przedpola Warszawy, gdzie powstrzymały je siły polskie. Niepowodzenie to świadczyło o słabości Armii Czerwonej. Przez wiele lat po zakończeniu wojny polsko-bolszewickiej jej dowództwo pogrążone było w marazmie¹⁴. Nową koncepcję prowadzenia działań wojennych opracował Michaił Tuchaczewski. Jak się okazuje, tak zwany *blitzkrieg* nie został wymyślony w hitlerowskich Niemczech¹⁵; jego koncepcję w początkach lat 30. przedstawił Tuchaczewski, którego zdaniem reorganizacja i rozbudowa Armii Czerwonej miała spowodować całkowite zniszczenie sił przeciwnika¹⁶.

Pomysł wykorzystania wojsk pancernych i desantowych na początku lat 30. XX wieku był absolutną nowością. Jeśli Związek Radziecki nie przygotowywał Armii Czerwonej do wojny ofensywnej, to czemu, w takim razie, miały służyć setki dywizji oraz dziesiątki tysięcy czołgów i samolotów? Według obliczeń radzieckich analityków, w przypadku wojny wojsko polskie dysponowałoby ponad tysiącem czołgów i ponad dwoma tysiącami samolotów¹⁷. Jak przekonuje Bogdan Musiał, potężna Armia Czerwona została stworzona nie tyle w celu podboju Polski, ile Europy. W kolejnych latach taktyka „wojny błyskawicznej” znalazła zastosowanie w doktrynie „głębokiej operacji”, o której wspomina także Suworow. W roku 1932 Tuchaczewski dostosował „wojnę błyskawiczną” do wymogów „głębokiej operacji”. Zakładał on, że zmasowany i skoordynowany atak oddziałów pancernych

¹³ M. Pietrzykowski, *Narastanie przyczyn drugiej wojny światowej: armie i doktryny polityczno-wojskowe głównych państw świata w okresie międzywojennym*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1968, s. 34–36.

¹⁴ B. Musiał, *Na zachód po trupie Polski*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2009, s. 45–46.

¹⁵ Trzeba jednak pamiętać, że w latach 20. XX wieku Niemcy zapraszali oficerów Armii Czerwonej na szkolenia, podczas których omawiano strategię i taktykę wojny błyskawicznej. Podają za: R. Pipes, *Komunizm*, przeł. J.J. Górski, Świat Książki, Warszawa 2008, s. 90.

¹⁶ B. Musiał, *Na zachód po trupie...*, s. 242–243.

¹⁷ Tamże, s. 243.

przy wsparciu lotnictwa i piechoty na całej długości linii obronnych przeciwnika spowoduje w krótkim czasie całkowite zniszczenie sił nieprzyjacielskich¹⁸.

Zdaniem Suworowa potężne zasoby wojskowe Sowietów nie mogły służyć celom obronnym. Wojska powietrznodesantowe realizują przy tym zadania *stricte* ofensywne, posłużenie się nimi w działaniach obronnych nie ma większego sensu. Doktryna „głębokiej operacji” zakładała wykorzystanie tych wojsk:

Внезапному удару сухопутных войск в ходе каждого учения предшествует не менее внезапный и не менее сокрушительный удар советской авиации по аэродромам „противника”, после чего происходит выброска парашютного десанта для захвата аэродромов, и вслед за волной парашютистов — высаживается посадочным способом на захваченных аэродромах вторая волна десантников с тяжелым оружием (s. 54).

Jak pisał Suworow, szybka reorganizacja wojsk radzieckich wymagała restrukturyzacji i rozbudowy przemysłu oraz masowej produkcji czołgów. Armia Czerwona miała ich posiadać więcej niż pozostałe armie świata, co można uzasadnić wyłącznie wojną ofensywną na terytorium wroga. Przemysł radziecki nie był jednak w stanie wyprodukować tak dużej liczby uzbrojenia. Realizacja tego zadania napotkała trudności i już latem roku 1932 zrezygnowano z wykonania rocznego planu, zakładającego produkcję 10 tysięcy czołgów. Do sierpnia zbudowano zaledwie 440 czołgów T-26, z których Armia Czerwona otrzymała 264. Chociaż w październiku tego roku plan został zredukowany do 4700 pojazdów, to i tak nie udało się go osiągnąć¹⁹.

W kolejnych latach sytuacja nie uległa poprawie, problemy z produkcją czołgów niepokoiły rząd radziecki i dowództwo armii. W rezultacie zredukowano plany zwiększenia liczebności wojsk pancernych. Mimo to w latach 30. ZSRR produkował najwięcej czołgów na świecie. W roku 1933 Armia Czerwona otrzymała 3640 czołgów i dział samobieżnych, w dwóch kolejnych latach podobną liczbę, a na rok 1937 przewidziano dostawę 2145 pojazdów²⁰.

¹⁸ Tamże, s. 251–252.

¹⁹ Tamże, s. 252.

²⁰ Tamże, s. 252–253. W latach 1940–1941 około 1/3 budżetu ZSRR przeznaczano na cele zbrojeniowe. Od początku roku 1939 do 22 czerwca 1941 armia otrzymała kolejne 7 tysięcy czołgów. Zob.: A. Czubiński, *Historia powszechna XX wieku...*, s. 362.

Szczegóły techniczne „głębokiej operacji” opisuje Pietrzykowski, według którego radziecka doktryna wojenna do rozpoczęcia niemieckiej agresji przewidywała wyłącznie działania ofensywne — w innym przypadku nie byłoby potrzeby formowania licznych wojsk powietrznodesantowych i uderzeniowych. Posiadanie tak ogromnej liczby czołgów oraz dywizji piechoty wydaje się wynikać z planów ofensywnych, zakładających całkowite zniszczenie wojsk nieprzyjacielskich. Tego rodzaju koncepcja nosi nazwę wojny prewencyjnej lub zaborczej. Oczekiwanie na atak wrogiej armii winno skutkować przygotowaniem obrony, a nie relokacją czołgów na zachodnie rubieże i budową lotnisk w ich sąsiedztwie. Jak z tego wynika, do czerwca 1941 roku plan Stalina przewidywał zaatakowanie terytoriów niemieckich²¹.

„Głęboka operacja” i armie ofensywne stanowią ważną część doktryny wojny pancernej i zmechanizowanej²². I wojna światowa uświadomiła radzieckim generałom, jak duże znaczenie w przyszłych konfliktach będą mieć czołgi. Wojna pancerna powszechnie kojarzy się z niemieckimi zwycięstwami w Polsce i we Francji. Musiał zwracać jednak uwagę, że radzieckie dowództwo dysponowało koncepcją błyskawicznej wojny pancernej już na początku lat 30. Zgodnie z planami Sowietów dywizje pancerne po przełamaniu linii obronnych przeciwnika powinny posuwać się naprzód i zamknąć wroga w okrążeniu²³. Według Suworowa konstrukcję czołgów BT dostosowano nie do warunków terenowych występujących w ZSRR, lecz w Europie, gdzie sieć drogowa pozwalała na ich pełne wykorzystanie: „На вопрос, где же можно было успешно реализовать потенциал танков «БТ», есть только один ответ — в Центральной и Южной Европе. А после сброса гусениц танки БТ могли успешно использоваться только на территории Германии, Франции, Бельгии” (s. 13) — twierdzi Suworow.

W lutym 1937 roku radzieckie wojska pancerne dysponowały 10 tysiącami czołgów. Na skalę masową produkowano czołg BT, który wyróżniał się prędkością i zwrotnością, oraz czołg lekki T-26. Podobnie jak BT posiadał on niewielką masę i lekkie uzbrojenie. Czołgi te miały nie tyle walczyć z piechotą, ile zająć 250-kilometrowy odcinek w głębi terytorium przeciwnika. Na początku wojny 45-milimetrowe lufy tych czołgów były w stanie zniszczyć większość czołgów niemieckich,

²¹ M. Pietrzykowski, *Narastanie przyczyn drugiej wojny światowej...*, s. 41.

²² Wojna zmechanizowana to działania wojenne, w których kluczową rolę odgrywają wojska zmechanizowane.

²³ B. Musiał, *Na zachód po trupie...*, s. 247.

co potwierdza liczebną i jakościową przewagę Sowietów²⁴. Zdaniem Suworowa ciężkie czołgi radzieckie pełniły rolę artylerii samobieżnej, wspierającej piechotę w ataku na bunkry i umocnienia nieprzyjaciela. Do roku 1940, kiedy wyprodukowano dwa kolejne czołgi radzieckie (ciężki czołg KW-1 i najbardziej rozpoznawalny czołg na świecie T-34), Armia Czerwona dysponowała tylko jednym modelem czołgu ciężkiego — T-35. Jego konstrukcja była jednak niepraktyczna z powodu zbyt dużego kadłuba. W latach 30. zakłady radzieckie wyprodukowały zaledwie 61 czołgów T-35²⁵.

Radziecka doktryna wojenna czerpała też z doktryny walk powietrznych. Po I wojnie światowej dowództwo wielu armii świata doszło do wniosku, że w konfliktach zbrojnych przyszłości samoloty będą odgrywać kluczową rolę nie tylko w działaniach ofensywnych na terytorium wroga, ale również w operacjach obronnych. Najbardziej znanym teoretykiem wojny powietrznej był włoski generał Giulio Douhet, zwany ojcem bombardowania strategicznego. W jego opinii siły powietrzne winny składać się z bombowców o wielkiej mocy i zasięgu, których zadaniem będzie niszczenie zakładów przemysłowych, węzłów kolejowych, terenów wojskowych i miast²⁶.

Myśl wojenna lat 30. w ZSRR zakładała, że przyszłością Armii Czerwonej będą siły powietrzne. Ważny krok w opracowaniu doktryny radzieckiej wojny powietrznej stanowiła praca płk. Aleksandra Łapczinskiego *Военная авиация в борьбе и операции* (1932, Lotnictwo wojskowe w walce i operacjach wojennych), korzystająca z rozwiązań Douheta. Łapczinski widział zadanie sił powietrznych nie tylko w masowych bombardowaniach, ale także we wspieraniu oddziałów Armii Czerwonej. Koncepcję tę sztab generalny rozwijał w kolejnych latach. Radziecka doktryna wojny powietrznej musiała jednak uwzględniać rewolucję światową. Ponieważ opracowano ją w państwie robotników i chłopów, nie mogła zakładać zniszczenia przemysłu na wrogim terytorium. Z tego powodu doktrynę zmieniono pod kątem współdziałania lotnictwa z wojskami lądowymi i flotą wojenną²⁷. Kiedy w roku 1935 zaczęto na wielką skalę rozbudowywać siły powietrzne, dowództwo radzieckie odstąpiło od tej koncepcji. Zakłady lotnicze produkowały różne rodzajów samolotów — Ily-2, Jaki-1 oraz MiGi-3-34. W latach 30. z powodzeniem konkurowały one z sa-

²⁴ J. Solarz, *Doktryny militarne...*, s. 187.

²⁵ Tamże, s. 185.

²⁶ M. Pietrzykowski, *Narastanie przyczyn...*, s. 37.

²⁷ J. Solarz, *Doktryny militarne...*, s. 147.

molotami zachodnimi. Gruntowne zmiany zaszły także w funkcjonowaniu sił powietrznych. W latach 1935–1937 nastąpił gwałtowny rozwój radzieckiego lotnictwa. Miejsce brygad mieszanych zajęły odrębne brygady bombowców, samolotów myśliwskich, szturmowców i brygady rozpoznawcze²⁸.

Ostatnią doktryną wojenną w ZSRR przed wybuchem II wojny światowej była doktryna uderzenia pionowego, nawiązująca do doktryny wojny powietrznej. Jej powodzenie zależało od udziału samolotów transportowych wspieranych przez myśliwce. Na początku lat 20. w ZSRR ogromną popularnością cieszyło się spadochroniarstwo. W każdym mieście powstawały szkoły spadochronowe, w których młodzi ludzie zdobywali nową specjalność. Z biegiem czasu spadochroniarzami zainteresowała się Armia Czerwona. Idea stworzenia w ZSRR spadochronowych oddziałów wojskowych była absolutną nowością. Pod koniec lat 20. dowództwo armii zamówiło w Stanach Zjednoczonych kilka spadochronów, aby — na bazie amerykańskiej technologii — rozpocząć produkcję spadochronów radzieckich. Pierwsze próby oszacowania możliwości wojsk spadochronowych podjęto w kolejnej dekadzie. Potwierdziły one zasadność stworzenia jednostek powietrznodesantowych w ramach Armii Czerwonej. W roku 1932 ulokowano pod Leningradem pierwszą radziecką jednostkę spadochronową, w skład której wchodziły ciężarówki, samochody pancerne oraz tankietki²⁹. Oddziałami spadochronowymi zainteresował się Tuchaczewski, chcący wykorzystać wojska spadochronowe w nowej doktrynie wojennej. Powstała teoretyczna koncepcja wykorzystania nowych oddziałów wojskowych. W roku 1932 do Armii Czerwonej włączono zmechanizowane oddziały powietrznodesantowe, przeznaczone do atakowania celów o kluczowym znaczeniu strategicznym, a także niszczenia linii komunikacyjnych wroga³⁰.

W tym samym roku wojska powietrznodesantowe przekształcono w Trzecią Brygadę Samolotową Specjalnego Przeznaczenia, w której skład wchodziło 450 żołnierzy i 18 samolotów transportowych. Jej pierwszym sprawdzianem były ćwiczenia pod Kijowem, przeprowadzone jesienią 1935 roku. W obecności zachodnich obserwatorów zrzucono około 1200 spadochroniarzy, którzy przygotowali lądowisko dla samolotów transportowych z wojskiem desantowym i ciężkim sprzętem. Następnie żołnierze obu jednostek rozpoczęły natarcie

²⁸ Tamże, s. 148.

²⁹ Tamże, s. 227–228.

³⁰ Tamże, s. 229.

przy wsparciu broni automatycznej i lekkiej artylerii³¹. Po manewrach wojska powietrznodesantowe zostały rozbudowane i stały się głównym elementem doktryny „głębokiej operacji”. Ich zadanie polegało na zajęciu pozycji na tyłach wroga i przygotowaniu warunków do desantu piechoty. Pierwszy dokument, w którym podkreślono znaczenie wojsk powietrznodesantowych powstał w roku 1936, a ich chrzest bojowy miał miejsce w starciach z Japończykami w roku 1939³².

Jak odnotowuje Suworow, w pierwszej połowie lat 20. Tuchaczewski przedstawił sztabowi Armii Czerwonej plany sowietyzacji podbitych terenów. Zakładał on, że zniszczenie sił zbrojnych przeciwnika nie będzie oznaczać zakończenia działań wojennych. Opracowana przez Tuchaczewskiego koncepcja „poszerzenia bazy wojennej” przewidywała wojnę ofensywną. Podobnego zdania był Władimir Triandafilłow³³, przekonujący, że w podbitych państwach uaktywni się ruch oporu. Dlatego też zaraz po zajęciu wrogiego terytorium należy podjąć walkę z wrogiem na poziomie politycznym.

Do „poszerzenia bazy wojennej” rząd radziecki dążył podczas wojny z Finlandią na przełomie 1939 i 1940 roku. Konflikt ten, będący „egzaminem dla Armii Czerwonej”, ujawnił jej słabość i braki organizacyjne³⁴. W trakcie działań wojennych Stalin trzymał w odwodzie podporządkowany Sowietom nowy rząd Finlandii. Podobną „sowieetyzację”, lecz na większą skalę, szykowano na podbój państw bałtyckich i Polski. Sowietyzacją mieli zająć się nie tylko agitatorzy polityczni, ale także jednostki NKWD:

В Эстонии, Литве, Латвии, в Бессарабии и на Буковине тоже нашлись „представители народа”, требовавшие присоединения к „братской семье”, нашлись [...] председатели революционных комитетов, народные заседатели, депутаты и пр. [...] Не только партийные боссы советизировали Эстонию, Литву, Латвию, Западную Украину и Западную Белоруссию, Бессарабию и Буковину, но приложили руку и „соответствующие органы”. За спинами „народных представителей” и „слуг народа” НКВД „содействует восставшим рабочим и крестьянам укрепить власть пролетариата” (s. 28).

³¹ Tamże.

³² Tamże, s. 231–232.

³³ Władimir Triandafilłow (1894–1931) był radzieckim oficerem i teoretykiem wojskowym.

³⁴ Wojna z Finlandią zakończyła się kompromitacją Armii Czerwonej, która potrzebowała aż czterech miesięcy do pokonania niewielkiej Finlandii. Więcej zob.: A. Czubiński, *Historia powszechna XX wieku...*, s. 306 lub D.R. Marples, *Historia ZSRR. Od rewolucji do rozpadu*, przeł. I. Scharoch, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 2011, s. 164.

Według Suworowa najważniejszą częścią radzieckiego planu zaatakowania terytorium Niemiec była doktryna wojny pancernej. Natarcie Armii Czerwonej miała wesprzeć ogromna liczba czołgów, na co wskazuje zarówno skala ich produkcji, jak i wysokie walory techniczne:

Танки БТ постоянно совершенствовались. Их запас хода был доведен до 700 км. [...] В 1938 году на танках БТ начали устанавливать дизельные двигатели. Остальной мир начнет это делать через 10–20 лет. [...] танки БТ имели мощное по тем временам вооружение. [...] Их было произведено больше, чем ВСЕХ типов во ВСЕХ странах мира на 1 сентября 1939 года. Подвижность, скорость и запас хода БТ были куплены за счет рациональной, но очень легкой и тонкой брони. БТ можно было использовать только в агрессивной войне, только в тылах противника, только в стремительной наступательной операции, когда орды танков внезапно врываются на территорию противника и, обходя очаги сопротивления, устремлялись в глубину, где войск противника нет, но где находятся его города, мосты, заводы, аэродромы, порты, склады, командные пункты и узлы-связи (s. 12–13).

Prędkość, uzbrojenie i opancerzenie czołgów БТ były dostosowane do zadań ofensywnych. W czerwcu 1941 roku większość radzieckich czołgów stacjonowała przy zachodnich granicach w ramach szesnastu armii „uderzeniowych”. Koncentracja sprzętu wojskowego i żołnierzy w strefie przygranicznej świadczyła o szykowanym ataku. Podobną opinię jak Suworow wyraża historyk Władimir Bieszanow w pracy *Pogrom pancerny 1941 roku (Танковый погром 1941 года, 2009)*. Jego zdaniem produkcja czołgów i utworzenie odrębnych oddziałów pancernych służyło przygotowaniu sił pancernych pierwszego uderzenia. Bieszanow zwraca ponadto uwagę na kierunek natarcia wojsk pancernych:

Западный фронт, [...], должен был ударом левого крыла в направлении на Варшаву и Седлице разбить варшавскую группировку противника и овладеть Варшавой, затем разбить люблинско-радомскую группировку, выйти на реку Висла, [и] захватить город Радом. Юго-Западный фронт имел [...] концентрическим ударом [...] окружить и уничтожить основную группировку противника [...] в районе Люблина; [...] разбить силы противника на краковском и сандомирско-келецком направлениях и овладеть районом Краков, Катовице, Кельце [...] оборонять госграницу с Венгрией и Румынией и быть готовым к нанесению [...] ударов против Румынии [...]. Для решения последней задачи был вскоре выделен отдельно Южный фронт³⁵.

³⁵ В. Бешанов, *Танковый погром 1941 года*, Яуза–Эксмо, Москва 2008, s. 143–144.

Rosyjski historyk przytacza dane, wskazujące na ofensywny charakter wojny planowanej w 1941 roku przez Sowieców. Jego zdaniem celem ataku Armii Czerwonej nie były Niemcy, lecz Rumunia. Podobnie twierdzi w *Lodołamaczu* Suworow. Sztab Armii Czerwonej i rząd radziecki dyslokowały do strefy przygranicznej trzon sił ofensywnych. O zadaniach 9. armii uderzeniowej i zaatakowaniu Rumunii poza Suworowem wspominają też Bieszanow, Solarz i Musiał, według których wojska radzieckie miały uderzyć na rumuńskie pola naftowe. O armii tej Suworow pisze:

Теперь она уже не просто ударная армия вторжения, она сверхударная, она готовится стать самой мощной армией мира. Для чего? Для обороны? Позвольте, но на румынской стороне войск совсем немного, да если бы и было много, ни один агрессор не будет наносить главный удар через Румынию, просто из самых элементарных географических соображений. Но вот новый „освободительный поход” 9-й армии в Румынию мог бы изменить всю стратегическую ситуацию в Европе и в мире. Румыния — основной источник нефти для Германии. Удар по Румынии это смерть Германии, это остановка всех танков и самолетов, всех машин, кораблей, промышленности и транспорта (s. 71).

Jeśli Sowieci myśleli o natychmiastowym zatrzymaniu niemieckiej maszyny wojennej, to atak na Rumunię wydawał się najlepszym rozwiązaniem. Przeszkodę stanowiło położenie Rumunii, którą od ZSRR oddzielały Karpaty i ujście Dunaju. W tej sytuacji doktryna wojny pancernej znacznie się komplikowała. Zdaniem Suworowa uderzenie pancerne przez karpackie bezdroża nie spowodowałoby natychmiastowego przerwania niemieckich linii obronnych. Z tego powodu dowództwo Armii Czerwonej postanowiło przerzucić na granicę z Rumunią 18. armię uderzeniową, do której włączono piechotę górską. Chodziło o wsparcie dla tysięcy czołgów zmierzających ku rumuńskim równinom. W przypadku ataku wojsk radzieckich, piechota górską miała zająć przyczółki po rumuńskiej stronie Karpat i przygotować drogi dla czołgów, a także zabezpieczyć pozycje wyjściowe do dalszego natarcia. Po opanowaniu górskich obszarów Rumunii, plan Armii Czerwonej zakładał błyskawiczne uderzenie na pola naftowe w okolicach Ploeshti. Odcięcie Niemców od dostaw ropy oznaczało dla nich logistyczną katastrofę, armia niemiecka musiałaby przerwać działania ofensywne i obronne. Dlatego też dziwi fakt pozostawienia Rumunii i ogromnej bazy surowcowej praktycznie bez obrony przed zmasowanym atakiem radzieckim. Jak wiadomo, większość armii niemieckiej i rumuńskiej została relokowana

w pobliże granicy z ZSRR w ramach operacji „Barbarossa”. Niemcy powinni jednak zabezpieczyć bazę surowcową, niezbędną dla powodzenia całej operacji. Ploeshti położone jest około 200 kilometrów od Morza Czarnego, gdzie działała Flota Czarnomorska, oraz 400 kilometrów od baz 63. brygady bombowców na Krymie. Zdaniem Bieszanowa uderzenie Armii Czerwonej na południowo-wschodnią Polskę pozwoliłoby armii Frontu Południowego rozpocząć natarcie w Rumunii, gdzie znajdowało się zaledwie 6 dywizji Wehrmachtu i słabe armie rumuńskie. Zniszczenie prawego skrzydła wrogiego frontu otworzyłoby Sowiecom drogę do centralnej części Rumunii, odcięło Niemców od złóż ropy naftowej i zagroziło niemieckiemu panowaniu na Bałkanach. Niemcy nie mieli ani sił, ani środków, aby zapobiec temu zagrożeniu. Sytuacja na Bałkanach zmusiłaby ich do przerzucenia dywizji zapasowych, co osłabiłoby ich położenie w Polsce³⁶.

Z punktu widzenia sztabu generalnego Armii Czerwonej atak na Rumunię był uzasadniony, jednak o powodzeniu całej operacji zdecydowałoby uderzenie na Polskę. Uwikłane w starcia z wojskami radzieckimi armie niemieckie nie byłyby wówczas w stanie przerzucić swoich sił do Rumunii w celu wsparcia tamtejszej obrony. Wspomniana przez Suworowa dyslokacja armii uderzeniowych na białoruskie i ukraińskie rubieże miała, jak się wydaje, zmierzać do jednego konkretnego celu:

Советский Союз начал формировать армии в европейской [...] части. Позвольте полюбопытствовать: против кого? Против „поджигателей войны” — Великобритании и Франции — сухопутные армии использовать невозможно просто по географическим причинам. Против кого тогда? Неужели против Гитлера, с которым столь интенсивно ведутся закулисные переговоры о сближении? Итак, советская дипломатия „ищет пути к миру”, а на западных границах тайно появляются армии, внезапно и целыми сериями [...]. Коммунистическая пропаганда иногда старается представить дело так, что вроде бы началась Вторая мировая война, и после этого Советский Союз начал формировать свои армии. [...] Существует достаточно доказательств того, что сначала Сталин принял решение сформировать армии, а потом начались войны и конфликты. Процесс создания армий даже по советским официальным источникам предшествовал сговору Молотова — Риббентропа (s. 65).

W przypadku doktryn wojennych lat 30. nie można pominąć doktryny wojny powietrznej. W *Lodolamaczu* Suworow w zasadzie

³⁶ Tamże, s. 127–128.

się nią nie zajmuje, pomimo znaczenia radzieckiego lotnictwa. Zdaniem Musiała przemysł ZSRR teoretycznie mógł rozbudowywać siły powietrzne na większą skalę niż Niemcy³⁷. Analiza zadań strategicznych i taktycznych lotnictwa pozwala lepiej zrozumieć radzieckie plany wojenne. O możliwościach radzieckiej awiacji Suworow wspomina sporadycznie, m.in. kiedy opisuje ataki lotnicze w początkach operacji „Barbarossa”. Ponieważ Sowieci nie spodziewali się napaści niemieckiej³⁸, to stacjonujące u zachodnich granic wojska stały się łatwym celem ataku czołgów i samolotów nieprzyjaciela. Mimo to w niektórych miejscach oddziały radzieckie, być może w wyniku komunikacyjnego chaosu, zaczęły realizować zadania zaczepne – przede wszystkim piechota morska u brzegów Finlandii i Rumunii oraz lotnictwo. Suworow analizuje decyzje podejmowane w pierwszych dniach niemieckiej agresji, ujawniające strukturę i zadania radzieckich sił powietrznych w przypadku wojny ofensywnej:

Начиная с 22 июня, авиация Черноморского флота вела активные боевые действия в интересах Дунайской военной флотилии с целью открыть ей путь вверх по течению реки. 25–26 июня надводные боевые корабли Черноморского флота появились в районе румынского порта Констанца и провели интенсивный артиллерийский обстрел с явным намерением высадки морского десанта. В то же время Дунайская военная флотилия начала десантные операции в дельте Дуная. [...] 26 июня 1941 года 4-й авиационный корпус начал бомбардировки нефтяных полей Плоешти в Румынии (s. 157).

Wsparcie lotnictwa dla floty wojennej w ujściu Dunaju i u wybrzeży Morza Czarnego miało sens tylko w przypadku działań zaczepnych. O takiej roli lotnictwa wspomina też Solarz, który podkreśla, że siły powietrzne nie są w stanie realizować powierzonych im zadań samodzielnie. Gdyby Związek Radziecki naprawdę zamierzał ograniczyć się do obrony swojego terytorium, to dowództwo Armii Czerwonej powinno wiedzieć, że podjęcie działań ofensywnych przy przewadze i zaskoczeniu wroga może go znacząco osłabić³⁹. Radzieckie lotnictwo

³⁷ B. Musiał, *Na zachód po trupie...*, s. 269.

³⁸ Atakujący w rejonie Brześcia dowódca II Grupy Pancerniej Armii „Środek” gen. Heinz Guderian doszedł do wniosku, że Sowieci nie spodziewali się wojny. Zob.: A. Czubiński, *Historia powszechna XX wieku...*, s. 372. 14 czerwca 1941 roku radziecka agencja informacyjna TASS jednoznacznie zaprzeczyła „nieuzasadnionym pogłoskom” o zbliżającej się wojnie z Niemcami. Podaje za: D. R. Marples, *Historia ZSRR. Od rewolucji...*, s. 168.

³⁹ J. Solarz, *Doktryny militarne...*, s. 212.

i oddziały szturmowe relokowane na front południowy, zauważa Bieszanow, podjęły działania ofensywne, umożliwiające utworzenie przyczółku dla skutecznej obrony. Tymczasem niemieckie samoloty bombardowały Odessę, Sewastopol, Winnicę, węzły kolejowe i obiekty wojskowe. W odpowiedzi lotnictwo radzieckie dokonywało nalotów na Bukareszt, Konstancę, Ploeszti i Sulin. Wojska generała Iwana Tiuleniewa uniemożliwiły oddziałom przeciwnika przeprawę przez Prut i zajęcie przyczółków na wschodnim brzegu rzeki⁴⁰.

Zajęcie wybrzeży Morza Czarnego, a zwłaszcza Konstancy, stwarzało możliwość zaatakowania ważnego dla Niemców ośrodka przeładunkowego, w którym zgromadzono duże zapasy surowców⁴¹. Według Suworowa opanowanie ważnej magistrali naftowej umożliwiło przesunięcie oddziałów oraz stworzenie przyczółku do ataku na pola naftowe i osłabienie niemieckiej obrony w Rumunii. Utrata Konstancy zmusiłaby wojska niemieckie do przesunięcia linii obronnych w głąb rumuńskiego terytorium. Dunajska Flotylla Wojenna przy wsparciu lotnictwa Floty Czarnomorskiej mogłaby skuteczniej przeciwstawić się niemieckiej agresji. Awiacja wojskowa umożliwiłaby działania okrętom wojennym i dokonywałaby nalotów na pola naftowe w okolicach Ploeszti. Posuwając się w górę rzeki, Dunajska Flotylla Wojenna zagroziłaby szybom wiertniczym położonym 200 kilometrów od Morza Czarnego. Bombardowanie Ploeszti i innych ważnych dla niemieckiej infrastruktury miast było częścią szczegółowo zaplanowanej operacji, na co wskazuje koordynacja działań piechoty morskiej, lotnictwa Floty Czarnomorskiej i Dunajskiej Flotylli Wojennej.

Wojska radzieckie miały też zaatakować Finlandię. Jak pisze Suworow, 22 czerwca 1941 roku Armia Czerwona podjęła działania ofensywne u fińskich wybrzeży. Po rozpoczęciu operacji „Barbarossa” oddziały fińskie wspierały niemieckie natarcie na Leningrad. Według Chrisa Manna i Christera Jörgensena zaatakowany przez Finów radziecki garnizon na półwyspie Hanko miał stawić im opór lub wycofać się na dalsze linie obronne. W garnizonie przebywało 25 tysięcy żołnierzy, naprzeciw których stanęło ponad 20 tysięcy Finów. Dowództwo garnizonu zamiast wycofać oddziały poza zasięg przeciwnika, rozpoczęło atak desantowy na wyspy fińskie. Ich zajęcie znacznie utrudniłoby działania niemieckiej marynarki wojennej w początkach operacji „Barbarossa”. 25 czerwca 1941 roku prawie pięćset samolotów Bałtyckiej i Północnej Floty Wojennej rozpoczęło

⁴⁰ В. Бешанов, *Танковый погром...*, s. 317.

⁴¹ Tamże.

bombardowanie niemieckich lotnisk w Finlandii. Jednak po trzech dniach niemieckiego natarcia liczba zdolnych do kontruderzenia samolotów radzieckich znacznie się zmniejszyła⁴². Z powodu przewagi niemieckiego lotnictwa, twierdzi Suworow, szanse na przeprowadzenie przez Sowietów ataku z powietrza stały się minimalne. W pierwszym dniu operacji „Barbarossa” Niemcy zniszczyli ponad 1200 samolotów. Mimo to radzieckie siły powietrzne nadal atakowały niemieckie lotniska i inne cele wojskowe, co osłabiło wsparcie dla oddziałów atakujących Leningrad. Suworow zastanawia się, dlaczego radzieckie lotnictwo zamiast wycofać swe siły na bardziej oddalone pozycje, przydatne do kontruderzenia, uparcie atakowało cele na terytorium wroga.

Zdaniem autora *Lodołamacza* atak wojsk niemieckich na oddziały Frontu Zachodniego wywołał w nich chaos. Zaczęły one stawiać opór dopiero dwie godziny po uderzeniu na terytorium radzieckie. W pobliżu Prus Wschodnich zgromadzono znacznie mniej oddziałów Armii Czerwonej niż na Froncie Południowym, dlatego też nie były one w stanie stawić skutecznego oporu. Jak zauważa Bieszanow, Armia Czerwona nigdy nie rozpatrywała na poważnie północnego kierunku natarcia. Opracowany przez Gieorgija Żukowa w kwietniu 1941 roku plan zakładał całkowitą rezygnację z wariantu północnego i uderzenie w kierunku południowo-zachodnim⁴³.

Chociaż Sowietci relokowali w rejon Königsberga tylko dwie armie, odnotowuje Suworow, to ich lotnictwo przystąpiło do silnych ataków na niemieckie węzły komunikacyjne w samym mieście i jego okolicach. W odróżnieniu od dowództwa Armii Czerwonej Niemcy zabezpieczyli jednak swoje oddziały w strefie przygranicznej. Dlatego też jednostki radzieckie nie potrafiły wykonać powierzonych im zadań i zniszczyły dużo mniej samolotów, niż utraciły. Mimo to, podobnie jak w Finlandii, ataki odwetowe radzieckiego lotnictwa były szczegółowo zaplanowane i dobrze przeprowadzone.

Po rozbiciu przez Niemców pierwszych radzieckich linii obronnych, wojska powietrznodesantowe utraciły znaczenie. W opinii Suworowa, Bieszanowa i Solarza miały one dokonać wertykalnego uderzenia na lotniska, mosty i węzły komunikacyjne, zając je i uniemożliwić nieprzyjacielowi skuteczne manewrowanie wojskami. Zarówno przed II wojną światową, jak też w jej trakcie, występowały

⁴² C. Mann, C. Jörgensen, *Hitler's Arctic War: the German Campaigns in Norway, Finland and the USSR 1940–1945*, St. Martin's Press, London 2003, s. 76.

⁴³ В. Бешанов, *Танковый погром...*, s. 140.

one w roli elitarnych oddziałów piechoty, co obniżało ich wartość bojową⁴⁴.

Jak przypomina Suworow, na początku lat 30. w ZSRR utworzono oddziały powietrznodesantowe. Rozkaz Stalina, nakazujący dowództwu Armii Czerwonej ich organizację, świadczy o nastawieniu ZSRR na wojnę ofensywną. Nie jest jasne, z jakich powodów oddziały powietrznodesantowe przeniesiono na zachodnie granice. Pierwsze informacje na ich temat pojawiły się w czerwcu 1941 roku, kiedy wojska niemieckie napotkały je na swej drodze. W opinii Bieszanowa relokację sił powietrznodesantowych trudno zrozumieć, jeśli armia radziecka szykowała się do wojny obronnej. Kiedy niemiecka Grupa Armii „Północ” nacierała na Wilno, Kowno i Dźwińsk, jej dowództwo nie miało pojęcia, że pod Dźwińskiem stacjonuje 5. korpus wojsk powietrznodesantowych⁴⁵.

Czym wyjaśnić powody relokacji tych oddziałów na 200 kilometrów od granicy i 100 kilometrów od Königsberga? Chociaż Bieszanow i Suworow nie wskazują potencjalnego kierunku natarcia, to 5. korpus mógł planować zaatakowanie Königsberga, gdzie znajdował się ważny węzeł komunikacyjny i zapasy dla Grupy Armii „Północ”. Natarcie to mogłoby zmusić wojska niemieckie do odwrotu. Jak zauważa Bieszanow, na terytorium, na które relokowano Grupę Armii „Środek”, stacjonował korpus radzieckich wojsk powietrznodesantowych. Jego baza znajdowała się niedaleko Puchaczowa w okręgu mińskim, w tym samym miejscu, gdzie znajdowała się 13. „armia uderzeniowa”. Przy radzieckich granicach, w rejonie potencjalnych działań korpusu powietrznodesantowego, stacjonowały ponadto trzy inne „armie uderzeniowe”⁴⁶. Z tego powodu wydaje się mało prawdopodobne, żeby 13. armia pełniła funkcje wspomagające. Gdyby trzy armie uderzeniowe rozpoczęły atak, to korpus wojsk powietrznodesantowych za pomocą uderzenia wertykalnego uniemożliwiłby odwrót oddziałom niemieckim, które byłyby tym samym skazane na porażkę. W rezultacie wojska radzieckie utworowałyby sobie drogę na Warszawę.

Bieszanow rozpatruje też następstwa ewentualnego spotkania radzieckich spadochroniarzy z niemiecką Armią Grupy „Południe”. Po rozpoczęciu operacji „Barbarossa” 3. korpus wojsk powietrznodesantowych został przeniesiony do Odessy, 200 kilometrów od delty

⁴⁴ J. Solarz, *Doktryny militarne...*, s. 228.

⁴⁵ В. Бешанов, *Танковый погром...*, s. 164.

⁴⁶ Tamże, s. 167.

Dunaju i 400 kilometrów od Ploeshti, gdzie znajdowały się ważne dla Niemców pola naftowe. Uderzenie wertykalne 3. korpusu wojsk powietrznodesantowych przy wsparciu 9. armii uderzeniowej relokowanej na granicę z Rumunią mogło w ciągu kilka dni zatrzymać niemiecką machinę wojenną⁴⁷.

Dowództwo Armii Czerwonej podjęło decyzję o utworzeniu pięciu korpusów wojsk powietrznodesantowych. Ich oficerowie intensywnie uczyli się języka niemieckiego:

Воздушно-десантные войска разбухают, и [...] кавалерийские офицеры и генералы вечерами зубрят немецкий язык, ибо ждут направления в десантники. [...]. А вот кавалерийский полковник [...] Лев Доватор пока еще не попал в десантники, но мода на немецкий язык и на солдата-немца и его не обошла (s. 56).

Wojska powietrznodesantowe były częścią sił pierwszego uderzenia, a ich zadanie polegało m.in. na przygotowaniu dróg dla głównych armii oraz ludności zamieszkującej terytorium wroga na władzę radziecką. Przerzucenie dużej liczby spadochroniarzy w pobliże granicy niemieckiej i znajomość języka niemieckiego wśród oficerów raz jeszcze potwierdza ofensywne plany Sowietów.

* * *

W *Lodolamaczu* Suworow prezentuje alternatywny przebieg konfliktu między ZSRR i hitlerowskimi Niemcami, w którym to Sowietci mieli być agresorem. Podaje on nie tylko dokładną datę napaści wojsk radzieckich na Europę (6 lipca 1941 roku), ale opisuje też dalsze zdarzenia. Zwraca uwagę rozmach działań Armii Czerwonej:

3-я советская армия наносит внезапный удар на Сувалки. Ей навстречу идет 8-я армия из Прибалтики. С первых минут тут развернулись кровопролитные сражения с огромными потерями советских войск. Но у них преимущество: советские войска имеют новейший танк КВ, броню которого не пробивают германские противотанковые пушки. В воздухе свирепствует советская авиация. Позади германской группировки высажен 5-й воздушно-десантный корпус, 8-я, 11-я и 3-я советские армии увязли в затяжных кровопролитных боях со сверхмощной германской группировкой в Восточной Пруссии, но позади этого гигантского сражения советская 10-я армия, прорвав почти несуществующую оборону, устремила к Балтийскому

⁴⁷ Tamże, s. 177.

морю, отрезая три германские армии, две танковые группы и командный пункт Гитлера от остальных германских войск (s. 161).

Zgodnie z przewidywaniami Suworowa, na północnym odcinku frontu następuje natarcie wojsk radzieckich na Prusy Wschodnie. Armie uderzeniowe dysponują nowym czołgiem KW, przewyższającym czołgi niemieckie, co umożliwi im przełamanie obrony przeciwnika. Panowanie radzieckiego lotnictwa zapewni wsparcie sił lądowych. Działania 4. korpusu wojsk powietrznodesantowych oraz innych jednostek Armii Czerwonej powodują unicestwienie wrogich sił w Rumunii:

В первый час войны 4-й советский авиационный корпус во взаимодействии с авиацией 9-й армии и Черноморским флотом нанес удар по нефтяным промыслам Плоешти, превратив их в море огня. Бомбовые удары по Плоешти продолжаются каждый день и каждую ночь. Зарева нефтяных пожаров ночью видны на десятки километров, а днем столбы черного дыма застилают горизонт. В горах, севернее Плоешти, высажен 3-й воздушно-десантный корпус, который, действуя небольшими неуловимыми группами, уничтожает все, что связано с добычей, транспортировкой и переработкой нефти. В порту Констанца и южнее высажен 9-й особый стрелковый корпус генерал-лейтенанта Батова. Его цель — та же: нефтепроводы, нефтехранилища, очистительные заводы. На просторы Румынии ворвалась самая мощная из советских армий — 9-я (s. 161).

Jak wynika z radzieckich planów zaprezentowanych w *Lodołamaczu*, atak lotnictwa na rumuńskie pola naftowe komplikuje położenie wojsk niemieckich. Po ich zniszczeniu znaczna część sił nieprzyjaciela musi przerwać działania. Desant radzieckich oddziałów powietrznodesantowych przygotowuje drogi dla armii uderzeniowych, które przenoszą działania wojenne na terytorium Rumunii. Ich obecność w delcie Dunaju uniemożliwia przesyłanie paliwa z Konstancy.

Historia II wojny światowej przez kilka dziesięcioleci była zdominowana przez narrację zwycięzców, propagujących „oficjalną wersję” zdarzeń. Od końca XX wieku badacze, pisarze i publicyści na różne sposoby polemizują jednak z „wersją oficjalną”, w tym również z przebiegiem operacji „Barbarossa”⁴⁸. Nie oznacza to oczywiście akcepta-

⁴⁸ Jak podaje Antoni Czubiński, po roku 1985 powstały nowe interpretacje, które przekonują, że atak niemiecki na ZSRR miał charakter przewencyjny, mający uprzędzić planowane przez Stalina uderzenie na Trzecią Rzeszę. Wersję taką, oprócz Suworowa, propagują także David Irving (*Wojna Hitlera*) czy Ernst Topitsch (*Wojna Stalina*). A. Czubiński, *Historia powszechna XX wieku...*, s. 359–360.

cji wersji Suworowa, który, zdaniem historyków, lekceważył fakt, że Niemcy planowali zaatakować ZSRR⁴⁹. Mimo to poglądy pisarza znajdują wsparcie w pracach Wiktora Bieszanowa, Marka Sołonina, Bogdana Musiała czy Philippe’a Massona. Jak się wydaje, to Niemcy oraz Nikita Chruszczow przez lata powielali opowieść o rzekomej panice wśród radzieckich liderów partyjnych, załamaniu Stalina i całkowitym zaskoczeniu ZSRR przez wroga. Tymczasem Sowieci byli bliscy wyprzedzającego kontruderzenia; na pewien czas działalność partii i armii została podporządkowana przyszłym działaniom wojennym na obcym terytorium⁵⁰. Działo się tak, gdyż Stalin otrzymywał ostrzeżenia o planowanym ataku, m.in. od rezydującego w Japonii superszpiega Richarda Sorgego czy też premiera Wielkiej Brytanii Winstona Churchilla⁵¹. Ostrzegały go także radzieckie służby wywiadowcze⁵². Ujawniane przez Suworowa informacje na temat planów Stalina mają jednak licznych przeciwników, do których należy m.in. Aleksiej Isajew — autor pracy o wymownym tytule *Антисуворов. Десять мифов Второй мировой* (2004, Antysuworow. Dziesięć mitów drugiej wojny światowej). Zdaniem Isajewa w roku 1941 ZSRR nie był przygotowany ani do wojny ofensywnej, ani do wojny obronnej, co potwierdza niewielka liczba wojsk radzieckich u granic zachodnich. Związek Radziecki tylko dzięki heroicznemu wysiłkowi całego narodu powstrzymał wroga, pokonał go i zakończył zwycięsko działania wojenne w Europie⁵³. Warto w tym miejscu przywołać opinię Normana Daviesa, wyrażoną w dziele *Europa walczy (Europe at War 1939–1945, 2006)*:

Jednakże, jak szybko zorientowali się Niemcy, w rozmieszczeniu sił sowieckich było coś zdecydowanie dziwnego. Z powodów, które nigdy nie zostały wyjaśnione, sowieckie Naczelne Dowództwo nie skorzystało z dostępnych pozycji obronnych. Przeciwnie: porzuciło w latach trzydziestych obronną Linie Stalina, przesuwając znaczną część swoich sił na wystawione na atak tereny z przodu — bezpośrednio na linii niemieckiego ataku. Mimo że mieli największy kraj na świecie, Sowieci nie ukryli swojego lotnictwa przed niebezpieczeństwem w głębi Rosji. Luftwaffe mo-

⁴⁹ Tamże, s. 360.

⁵⁰ A. Andrusiewicz, *Złoty sen. Rosja XIX–XX wieku. Sprawy i ludzie*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2016, s. 261.

⁵¹ D. R. Marples, *Historia ZSRR. Od rewolucji...*, s. 170.

⁵² R. Pipes, *Komunizm...*, s. 91. Stalin lekceważył te doniesienia, uważając je za brytyjski podstęp, był bowiem przekonany, że Hitler nie zaatakuje ZSRR zanim nie zwycięży Wielkiej Brytanii. Pisze o tym O. Figes, *Opowieść o Rosji. Władza i mit*, przeł. W. Jeżewski, Wielka Litera, Warszawa 2023, s. 227.

⁵³ Więcej zob.: A. Исаев, *Антисуворов...*

gła dokonać takiego spustoszenia tylko dlatego, że samoloty przeciwnika bardzo dogodnie stacjonowały na najdalej wysuniętych na zachód lotniskach. Niemieckie czołgi toczyły się z wielką prędkością po świeżo odbudowanych drogach i mostach. A olbrzymie gromady sowieckich żołnierzy otoczonych i ujętych w strefie przyfrontowej znalazły się na najgorszych z możliwych pozycji, uniemożliwiającej skuteczną obronę⁵⁴.

Relokacja wojsk radzieckich na zachodnie rubieże budzi zdziwienie brytyjskiego historyka. Unika on jednak jednoznacznych ocen, nie tłumaczy, dlaczego Stalin i dowództwo Armii Czerwonej przerzuciło wojska na zachód i poprzestaje na lakonicznym stwierdzeniu: „z powodów, które nigdy nie zostały wytłumaczone”⁵⁵. Zbliżone stanowisko zajmuje rosyjski historyk Michaił Mieltiuchow, przekonujący, że Hitler i Stalin równocześnie przygotowywali się do uderzenia⁵⁶. Zapewne nigdy już nie uda się ustalić prawdziwych powodów dyslokacji radzieckich oddziałów. Niewątpliwie mogłoby tu pomóc otwarcie rosyjskich archiwów, czego jednak trudno oczekiwać. Długo jeszcze osoby zainteresowane tymi kwestiami będą się zastanawiać, co by było, gdyby Sowieci pierwsi zaatakowali Trzecią Rzeszę.

REFERENCES

- Andrusiewicz, Andrzej. *Złoty sen. Rosja XIX–XX wieku. Sprawy i ludzie*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2016.
- Czubiński, Antoni. *Historia powszechna XX wieku*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2003.
- Davies, Norman. *Europa walczy 1939–1945. Nie takie proste zwycięstwo*. Transl. Tabakowska, Elżbieta. Kraków: Znak, 2008.
- Figes, Orlando. *Opowieść o Rosji. Władza i mit*. Transl. Jeżewski, Władysław. Warszawa: Wielka Litera, 2023.
- Lider, Julian. *Wojny i doktryny militarne XX wieku*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1966.
- Mann, Chris, Jörgensen, Christer. *Hitler's Arctic War: the German Campaigns in Norway, Finland and the USSR 1940–1945*. London: St. Martin's Press, 2003.
- Marples, David R. *Historia ZSRR. Od rewolucji do rozpadu*. Transl. Scharoch, Irena. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2011.
- Musiał, Bogdan. *Na zachód po trupie Polski*. Warszawa: Prószyński i S-ka, 2009.
- Pietrzykowski, Marian. *Narastanie przyczyn drugiej wojny światowej: armie i doktryny polityczno-wojskowe głównych państw świata w okresie międzywojennym*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 1968.

⁵⁴ N. Davies, *Europa walczy 1939–1945. Nie takie proste zwycięstwo*, przeł. E. Tabakowska, Znak, Kraków 2008, s. 126.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ A. Czubiński, *Historia powszechna XX wieku...*, s. 360.

DOKTRYNA WOJENNA...

Pipes, Richard. *Komunizm*. Transl. Górski, Jerzy Jan. Warszawa: Świat Książki, 2008.

Solarz, Jacek. *Doktryny militarne XX wieku*. Warszawa: Avalon, 2009.

Suworow, Wiktor. *Lodolamacz*. Transl. Mietkowski, Andrzej, Halbersztat, Piotr. Warszawa: Editions Spotkania, 1992.

Бешанов, Владимир. *Танковый погром 1941 года*. Москва: Яуза–Эксмо, 2008.

Виктор Суворов. *Биография* <<https://web.archive.org/web/20111223000920/http://suvorovrezun.com/biography.html>>.

Исаев, Алексей. *Антисуворов. Десять мифов Второй мировой*, <https://loveread.ec/read_book.php?id=34537&p=1>.

Солонин, Марк. *23 июня: День М*, <https://modernlib.net/books/mark_solonin/23_iyunya_den_m/read/>.

Суворов, Виктор. *Ледокол. Кто начал Вторую мировую войну?* Москва: Новое время, 1993.